

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИН- НОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Збірник наукових статей
Випуск XX

м. Івано-Франківськ, 2008

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

УДК 349.6+366.546.2

У процесі агропромислового виробництва реалізуються всі відомі напрямки природокористування, тому забезпеченню економіко-правового механізму природокористування в науковій літературі та чинному законодавстві заслужено приділяється досить велика увага. Але в юридичній літературі та діючих нормативних актах немає визначення економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції, що на даний час потребує вирішення, оскільки досвід екологічної та аграрної політики останніх років доводить, що державне регулювання сфери виробництва сільськогосподарської продукції повинно здійснюватись не тільки методом заборон, але й заохочень.

Усі наявні визначення механізму в екологічному праві можна розділити на: 1. Загальні визначення правового механізму в екологічному праві [1, с. 673], еколого-правового механізму [2, с. 27], механізму дії права стосовно системи екологічного права [3, с. 28], механізму реалізації права з точки зору усвідомлення необхідності узгодження екологічних і економічних інтересів [2, с. 27]. 2. Визначення механізму забезпечення екологічної безпеки - як це робить О. Заржицький [4, с.75] або Т.Г. Ковальчук при характеристиці механізму правового забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування, відносячи до такого механізму сукупність державно-правових заходів у цій сфері та юридичну відповідальність як ефективний засіб забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування [5, с.13-17]. 3.Визначення економічного механізму

природокористування і охорони навколишнього середовища. В науковій літературі він визначається як сукупність нормативно закріплених економічних заходів, які забезпечують раціональне природокористування та охорону навколишнього середовища [6, с.197], [7, с.299]. Підсумовуючи, економічний механізм екологічного регулювання в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування, охоплює систему економічних інструментів, спрямованих на акумулювання матеріальних резервів для реалізації природоохоронних програм та на спонукання товаровиробників до підвищення екологічності застосовуваних технологій і власної продукції. Крім того економічний механізм раціонального природокористування поєднує в собі дві великі групи законодавчо закріплених регуляторів екологічної поведінки підприємств. Окремі науковці також визначають економіко-правовий механізм охорони навколишнього середовища як забезпечення планування і фінансування природоохоронних заходів, правове регулювання зборів за використання природних ресурсів викиди, скиди забруднюючих речовин в навколишнє середовище, надання суб'єктам екологічного користування податкових і інших пільг [3, с.145] та систему, яка складається із економічного стимулювання; спеціалізованої фінансово-економічної бази; спеціалізованих галузей господарства – екологічної індустрії („екобізнесу”), ринку екологічної техніки та послуг [8, с.159]. В.Г. Федцов при аналогічній точці зору зазначає, що природоохоронні нормативи встановлюються за допомогою адміністративних методів, і визначає економічний механізм природокористування як систему норм економічної і юридичної відповідальності, які забезпечують підвищення економічної зацікавленості і відповідальності суб'єктів господарювання у виконанні екологічних вимог та формування і розподіл фінансових потоків з метою найбільш ефективного використання коштів, призначених для вирішення екологічних завдань [9, с.83-84]. Ототожнення економіко-правового механізму природокористування з нормами відповідальності є достатньо сміливим, оскільки виражає новий підхід у визначенні механізму природокористування, але не позбавленим раціонального змісту.

Частково питання застосування заходів економічного стимулювання збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції досліджували В.Е. Протасов, Г.Н. Германчук і А.М. Шпичак [9, с.47] та В.Ю. Протасов [10, с.22], [150, с.60-64]. У чинному законодавстві України економічний механізм природокористування та фінансування природоохоронної діяльності характеризується шляхом переліку економічних заходів у цій сфері в ст.41 розділу Х Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року та його елементів в ст. 42-49 цього Закону [11]. Цей перелік різними авторами

доповнюється по-своєму [6, с.198-199], [12, с.203-208], що свідчить про те, що після необхідної законотворчої процедури перелік економічних заходів в Законі може бути розширено і доповнено.

Також названий механізм знайшов своє відображення у положеннях 4-х кодексів - 8-ми законах, більш, ніж 30 постановвах Кабінету Міністрів України та в інших інструктивних та нормативно-методичних документах [13, с.184].

Слід сказати, що визначення економічного механізму природокористування напряму пов'язано із визначенням економіко-правового механізму у цій сфері. 4.Визначення економіко-правового механізму природокористування. У працях М.М. Бринчука вперше вживається термін „економіко-правовий механізм охорони довкілля”[14, с.24]. В Україні особливо велику увагу дослідженню економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища в Україні приділяє В.В. Костицький, визначаючи економіко-правовий механізм у цій сфері як систему, яка включає правову, інституційну, функціональну та економічну підсистеми [13, с.187]. У науковій літературі також є згадки про економіко-екологічний механізм раціонального сільськогосподарського природокористування.

Позиції окремих науковців обґрунтовано свідчать про те, що у складі економіко-правового механізму об'єднуються як власне економічні регулятори, так і правові фактори [6, с.197], [13, с.172], [15, с.134]. Причому використання саме правових засобів забезпечення вдосконалення і підвищення ефективності економічного механізму господарювання в АПК і особливо у сільському господарстві, що є його серцевиною, недостатнє. Доцільно розробити та застосовувати ефективну систему економічних регуляторів та стимуляційних заходів для забезпечення безпеки сільськогосподарської продукції.

Характеризувати економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції варто із обов'язковим врахуванням наведених вище тверджень. На нашу думку, не можна зводити розуміння економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції тільки до переліку економічних заходів цього механізму. Коло заходів забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції є значно ширшим. Для їх конкретизації доцільно взяти за основу класифікацію заходів забезпечення екологічної безпеки В.І. Андрейцева [17, с. 82] та екологічної безпеки продуктів харчування Т.Г. Ковальчук [5, с.13-14].

Слід визначити економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції як складну систему організаційно-правового та економіко-екологічного регулювання сус-

пільних відносин та природокористування у сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, що раціонально поєднує економічні та екологічні важелі управління сільськогосподарським виробництвом і структурно складається із організаційно-правової, інституційної, функціональної та економічної підсистем. Як висновок, варто зазначити, структура економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції не повинна ототожнюватись зі структурою економічного механізму природокористування і може отримати належне закріплення в проекті Закону України «Про економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції»

1. Юридическая энциклопедия / Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров. Под ред. Тихомирова Ю.М. - 5-е изд., доп. и перераб. – М., 2006. – 972 с.
2. Усманова Л.Ф. Правовое регулирование природопользования и охраны окружающей среды в аграрном секторе экономики : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.06 „Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право”/Л.Ф. Усманова. – Уфа, 2000. 49с.
3. Петров В.В. Экологическое право России : Учебник для вузов / В.В. Петров. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 557с
4. Заржицький О. Щодо правових засад екологічної безпеки / О.Заржицький // Право України. – 1999. – №4.
5. Ковальчук Т.Г. Правові питання забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Т.Г. Ковальчук. –К.,1996. – 20с.
6. Экологическое право Украины / [Анисимова А.В., Гетьман А.П., Гордеев В.И. и др.]; под ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В. – Х.: Одиссей, 2007. – 464с.
7. Кузнецова С.В. Економіко-правовий механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища / Екологічне право України. (академічний курс) / Заг. ред. Ю.С.Шемшученка. – К.: Вид-во „Юридична думка”, 2005. – 848с.
8. Голиченков А.К. Экологический контроль: теория, практика правового регулирования / А.К.Голиченков. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 160с.
9. Федцов В.Г. Экологическое право России: курс лекций / Федцов В.Г, Федцова А.В., Ежов Ю.А. – М.: Издательско-торг. корп. «Дашков и К», 2006. – 574с.
10. Экономический механизм стимулирования производства и заготовок сельскохозяйственной продукции / [Германчук, Г.Н, Протасов В.Е., Шпичак А.М. и др.]; под ред. В.П.Сытника. – К.: Урожай, 1986. – 68с.
11. Протасов В.Ю. Вдосконалення господарського механізму агропромислового комплексу / В.Ю.Протасов. – К.:Урожай, 1985. – 167с.
12. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ // ВВРУ. –1991- №41.

13. Лінник С. Нові підходи в управлінні еколого-економічними процесами / С.Лінник // Вісник Нац. Акад. держ. управління при Президентіві України. – Вид-во НАДУ. – 2005. – 511с.
14. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко - правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) / В.В.Костицький. – К.: УСП МСБ “Eusmeu”, 2003. – 770с.
15. Бринчук М.М. Введение в экологическое право / М.М.Бринчук. – М.: Акад. правовой ун-т при Ин-те гос-ва и права РАН, 1996. – 37с
16. Гавриленко Б.Б. Економіко-правові важелі раціонального природокористування: навч. пос./ Б.Б. Гавриленко. – Запоріжжя.: Поліграф, 2004. – 144с.
17. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.- практич. посіб. / В.І. Андрейцев. – К.: Знання Прес, 2002. - 332 с.

Романко С.М.

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті досліджуються різні аспекти визначення як економічного механізму природокористування, так і похідного від нього економіко-правового механізму забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. Автор пропонує визначення останнього та пропонує виділяти в ньому організаційну, інституційну, функціональну та економічну сторони.

Ключові слова: економічний механізм, природокористування, економіко-правовий механізм, екологічна безпека сільськогосподарської продукції.

Романко С.М.

ПОНЯТИЕ ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

В статье исследуются разные аспекты определения как экономического механизма природопользования, так и производного от него экономико- правового механизма обеспечения экологической безопасности сельскохозяйственной продукции. Автор предлагает определения последнего и предлагает выделять в нем организационную, институциональную, функциональную и экономическую стороны.

Ключевые слова: экономический механизм, природопользование, экономико-правовой механизм, экологическая безопасность сельскохозяйственной продукции.

Romanko S.M.

THE NOTION OF ECONOMICAL AND LEGAL MECHANISM OF PROVIDING OF AGRICULTURAL PRODUCE'S ECOLOGICAL SAFETY

The article investigates different aspects of determination both economic mechanism of use of nature and derivative from it to economic and legal mechanism of providing of agricultural produce's ecological safety. The author offers the determination of aforementioned and suggests to select organizational, institutional, functional and economic sides of it.

Keywords: economic mechanism, use of nature, economic and legal mechanism, ecological safety of agricultural produce.